

УДК 911.3

Растворова М.О., Мацюк О.В.

**ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ: АНАЛІЗ ТА ПРОПОЗИЦІЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ
ВИДІВ ТУРИЗМУ ЯК НОВИХ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ І В
КОНТЕКСТІ ПРОВЕДЕННЯ «ЄВРО-2012»**

В статті розглядаються існуючі на даний час в регіоні види альтернативного туризму (екологічний, етнічний, історико-пізнавальний) та пропонуються нові (військовий, історичний, кінно- і парусно-історичний та ін.), що дозволяє винайти нові напрямки розвитку регіону, в тому числі і в контексті проведення футбольного чемпіонату «Євро-2012».

Ключові слова: туристично- рекреаційний потенціал регіону, альтернативний туризм, «Євро-2012»

In the article currently existing in the region alternative types of tourism (ecological, ethnic, historical and cognitive) are and new alternative types of tourism (military, historical,

horse, sailing history, etc.) are suggested, that allows suggest new directions for regional development including in the context of the football championship Euro-2012.

Keywords: *touristic and recreational potention of the region, alternative tourism, "Evro-2012".*

В статье рассматриваются существующие на данный момент в регионе виды альтернативного туризма (экологический, этнический, историко-познавательный) и предлагаются новые (военный, исторический, конно-, парусно-исторический), что озволяет найти новые направления развития региона, в том числе и в контексте проведения футбольного чемпионата «Евро-2012».

Ключевые слова: *туристическа-рекреационный потенциал региона, альтернативный туризм, «Евро-2012».*

Актуальність. Високий рівень розвитку туризму в Україні є необхідною складовою формування сучасної національної економіки. Туристична галузь в Україні є п'ятою за значенням складовою бюджету після промисловості, транспорту, ремонту устаткування, зв'язку та добування корисних копалин. Проведення футбольного чемпіонату «Євро-2012», виборене в результаті жорсткого міжнародного відбору, є значним здобутком та подією для нашої держави і може стати одним з вирішальних поштовхів розвитку вітчизняної туристичної та спортивної сфер. Центрами проведення чемпіонату в Україні стали такі міста як Київ, Харків, Донецьк та Львів. Зараз відбувається інтенсивний процес підготовки до чемпіонату.

Постановка проблеми. Відвідання чемпіонату іноземними туристами передбачає не лише перегляд та участь у спортивних подіях, а й знайомство з культурними, але не кожен з українських центрів проведення чемпіонату зможе запропонувати відвідуючим широку пізнавальну програму. Насамперед, ця проблема стосується м. Донецьк та Донецького регіону – індустріальної столиці Східної України відносно бідного на туристсько-рекреаційні ресурси. Рішення цієї проблеми лежить на поверхні – є можливість запропонувати туристам відвідати сусідню Запорізьку область, багату на природні та історико-культурні пам'ятки, із значним потенціалом розвитку різних видів туризму, в тому числі альтернативних, досить незаялжених та оригінальних.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Проведення «Євро-2012» - стратегічна мета для України, тому розробкою програми гостинності займається Федерація Футболу, Офіційний комітет проведення «Євро-2012 в Україні та інші організації, інформацію про роботу яких можна знайти на таких Інтернет-сайтах: <http://www.ffu.org.ua/ukr/euro/3404>, <http://www.komitet12.org.ua/>, <http://ukraine2012.gov.ua/> та ін. Дані про рекреаційний потенціал регіонів, їх рекреаційні ресурси та можливості можна знайти в працях Бейдика О.О., Стафійчука В.І., Масляка П.О., Смаля В.І.

Основною метою роботи є аналіз існуючого туристсько-рекреаційного потенціалу Запорізької області, пошук нових напрямків розвитку туризму та можливість їх використання в контексті проведення Чемпіонату «Євро-2012».

Виклад основного матеріалу. Туристично-рекреаційний потенціал Запорізького регіону. Запорізька область є привабливою туристично-рекреаційною зоною. Основу привабливості регіону в сфері туризму складають як історичні пам'ятки (19 об'єктів Державного реєстру нерухомих пам'яток України, 1862 культурних ресурси найвідомішими з яких є ДніпроГЕС, Троїцька церква (м. Приморськ, ХІХ ст.), пам'ятки археології курган Солоха і Гайманова могила (Мелітопольський р-н., с. Бабки), так і природні умови, які сприяють розвитку багатьох видів сучасного туризму (кліматичні, приморське та прирічкове розташування, 310 територій і об'єктів природно-заповідного фонду, у тому числі державний геологічний заказник "Дніпровські пороги" на території НЗ «Хортиця», частина філії Українського степового заповідника Кам'яні Могили, державні ландшафтні та геологічні заказники – Старобердянський, Обіточна коса, Заплава р. Берда, Сівашик, Коса Федотова, Урочище Білозірське, Крутосхили Каховського водосховища / Дніпровські пороги). [2, с. 172-173; 7; 10]

Розвиток туризму в Запорізькому регіоні. За 2007 р. турагентами та туроператорами області обслуговано 114,5 тис. осіб, надано туристичних послуг на суму 64,4 млн. грн. У Всеукраїнському рейтингу Запорізька область входить у число регіонів з успішною динамікою росту основних показників туристичної діяльності. [6, с. 76]

В сфері надання туристичних послуг, за офіційними даними, в області працюють 69 підприємств та приватних підприємців. [7]

Нові напрямки розвитку туризму в регіоні. Сьогодні вкрай важливим завданням як в контексті проведення Чемпіонату, так і регіонального розвитку взагалі є якнайповніша реалізація цього потенціалу. Окрім розвинутих на території області видів туризму (курортно-лікувальний, діловий, пізнавальний туризм) в області є всі умови для розвитку альтернативних видів туризму – спортивного (водний, пішохідний, скелелазіння, джампінг з мостів Преображенського), пригодницького, екстремального, екологічного, етнічного, військового, навчального та фототуризму.

Екологічний туризм може стати «золотою жилою» для регіону – як було сказано вище, область має 299 територій і об'єктів природно-заповідного фонду, які вже використовуються і можуть бути використані не лише для банального відпочинку, але й для релаксації після міського способу життя на природі, вміння виживати в умовах дикої (майже) природи, підвищення екологічної культури населення, особливо молоді, знайомства з природою рідного краю. Екологічний туризм чудово може бути поєднаний з *пригодницьким, екстремальним, спортивним, навчальним та фототуризмом* (наприклад, походи чи стаціонарні екологічні табори на природоохоронних територіях, ходіння на байдарках та вивчення водної флори плавневої частини Хортиці, пішохідні екскурсії з інформацією про рослинний і тваринний світ, скелелазіння з метою дослідження флори петрофітного степу – все це, за власним досвідом

автора, є надзвичайно цікавим і корисним). В Запорізькій області діє ціла низка державних та громадських організацій, які займаються популяризацією екологічного туризму – Запорізький обласний центр туризму та краєзнавства учнівської молоді (офіційний веб-сайт <http://zostkum.ucoz.ua/>) та його районні відділи, Запорізький обласний осередок

Всеукраїнської молодіжної громадської організації «Національна Організація Скаутів України» (започаткований 3 лютого 2011 року), громадська організація екологічної освіти АсЕко. Основною проблемою розвитку екологічного туризму в регіоні є недостатня фінансова підтримка з боку держави, а також неправильне розуміння суті екологічного туризму – не відпочинку на природі, а відпочинку разом з природою.

Розвиток *етнічного туризму* також є перспективним для регіону – він включає до себе знайомство з автентичним побутом населення, народними промислами. На території Запорізької області представлена українська, а також болгарська (Приморський район) і німецько-мінонітська етнічні культури. Глибоким знанням українських традицій, неповторністю, самостійністю художнього мислення відзначаються роботи майстрів декоративно-прикладного мистецтва та художників-аматорів. Нині в області їх налічується понад 1,5 тис. осіб, серед них вишивальниці, різьб'ярі, килимарниці, майстри, що займаються лозоплетінням та інші. [7]

Цікавим для регіону може стати поєднання *історично-пізнавального* та *етнічного* туризму з *водним* – як туристичний продукт можна запропонувати вітрильні походи «Козацькими шляхами», «Козацькі чайки» (Запоріжжя – Нікополь – Херсон), «До греків Приазов'я», «Болгарські поселення Запорізької області». [3, с. 129-130]

Історико-пізнавальний та екологічний види туризму можна об'єднати з кінним туризмом – такі послуги пропонує Запорізький Кінний театр на о. Хортиця (ціна – біля 150 грн. / год.). Додаткову інформацію можна знайти на офіційному веб- сайті <http://www.zp.prom.ua>.

Останнім часом оптимістичною тенденцією є інтерес до військової історії – в цьому контексті популярності набуває *військовий туризм*. На території області існує невичерпний потенціал для розвитку всіх видів військового туризму, окрім, на щастя, турів до гарячих точок. Військово-історичний туризм здійснюється і може бути здійснений по місцях бойової слави козаків (острів Хортиця, місця розташування Січей, Дніпровські пороги) – на острові збудований історико-культурний комплекс «Запорізька Січ», діє Кінний театр козацького мистецтва, в місті активно зберігає традиції пращурів клуб козацьких бойових мистецтв «Спас» (офіційний веб-сайт <http://www.spas.in.ua>), який щорічно стає організатором різноманітних фестивалів та показових виступів; місць бойових дій Громадянської війни та Батьківщини Нестора Махна – отамана та засновника Гуляйпільської селянської республіки; місць бойової слави Великої Вітчизняної війни – оборони міст та сіл області, партизанських дій, форсування Дніпровського плацдарму у 1943 році.

В області можна побачити і старовинну зброю – в м. Запоріжжя діє спеціалізований Музей Зброї (пр. Леніна, 189, (офіційний веб-сайт <http://www.museummilitary.com/>).

Серед людей різного віку та статі популярним є захоплення реконструкцією бойових дій – в області діють декілька клубів історично-військової реконструкції. Серед них – історико-патріотичний клуб військової реконструкції «Воїн» (м. Запоріжжя, створений 26.06.2009), основними напрямками роботи якого реконструкція воїнів РЧКА, солдат Вермахту, участь у військово-історичній реконструкції епізодів боїв періоду Великої Вітчизняної війни, патріотичне виховання підростаючого покоління, участь в акціях, присвячених пам'ятним датам війни, виготовлення та пошив уніформи Червоної армії за індивідуальним замовленням (інформацію можна знайти на офіційних сайтах та сторінках <http://www.voin.zp.ua>; <http://vkontakte.ru/club11826922>).

Природні ландшафти області (байрачні ліси, яри, балки) дозволяють запропонувати у вигляді туристичного продукту участь у дослідженні і спостереженні за різноманітними військовими об'єктами, походи в ліс з розвідкою в повній військовій екіпіровці.

Польоти на військовій техніці також можуть бути запропоновані споживачам туристичних послуг – Запорізький авіа моторобудівний завод «Мотор Січ» є виробником військових вертольотів «Чорна акула», які використовуються армією США.

Регіон може також запропонувати туристам життя в армійських умовах та участь у програмах військової підготовки.

Ще одним видом туризму, який є доволі унікальним і може запропонувати Запорізький регіон – *відвідування індустріальних об'єктів* – до туру «Індустріальна моща» можна включити екскурсію на ДніпроГЕС, ознайомлення з процесом виробництва на металургійних та машинобудівних підприємствах, а також одного з житлових поселень доби індустріалізації – 5 та 6 поселень м. Запоріжжя, Запорізької АЕС (м. Енергодар). В Європі сьогодні набуває розвитку туризм виробничої спадщини – відвідування виведених зі строю індустріальних об'єктів – цей напрямок можна використати і у м, Степногірськ – місті-супутнику закритого нині гірничо-збагачувального комбінату. [5, с. 27-33]

Як окремий туристичний продукт мандрівникам та місцевим жителям можна запропонувати тур *«Доріжками кінокамери»*, який можна поєднати з *військово-історичними* турами (заходом популяризації військово-історичної туристичної привабливості Запорізького регіону став вихід фільму Володимира Бортко *«Тарас Бульба»* (Росія, 2009), який розповідає про часи Козацької доби і знімався безпосередньо на о. Хортиця), індустріальним туризмом (місця зйомок відомих радянських кінострічок *«Весна на Зарічній вулиці»* (СРСР, 1956) – заводи Запорожсталь, Дніпроспецсталь, 47-ма середня школа та 4-та середня школа робочої молоді на Павло-Кічкасі, парк «Дубовий гай», Палац культури алюмінієвого комбіната, проспекти Металургів та Леніна;

«Єдина» (СРСР, 1975) – біля Запорізького коксохімічного заводу), туризмом індустриальної спадщини (російсько-українсько-німецький к/ф «В суботу» про аварію на ЧАЕС, зйомки якого проводились під м. Запоріжжям в червні-серпні 2010 р.

Рис. Території розвитку туризму в Запорізькій області

Висновки. Проведення міжнародного футбольного чемпіонату «Євро-2012» є не лише важливою спортивною подією, а й поштовхом розвитку вітчизняної туристичної сфери, а, отже, можливістю, якою треба якнайповніше скористатися. На основі аналізу туристичного потенціалу Запорізької області, наведеного в цій статті, бачимо що регіон має дуже вдале поєднання природних та історико-культурних туристсько-рекреаційних ресурсів як для традиційних (пізнавальний, курортно-лікувальний, спортивний) видів туризму, так і для менш поширених (екологічного, етнічного, військового, екстремального, пригодницького кіно- та фототуризму) і має всі умови для того, щоб стати туристично

привабливим взагалі і під час проведення Чемпіонату зокрема. В той же час основний акцент на промисловість як спеціалізацію та вид економічної, критичність екологічна ситуації в регіоні є, з одного боку, частково гальмуючими чинниками для привабливості туристів з інших країн та регіонів України, а з іншої точки зору, є базисом для розвитку нових туристичних видів та напрямків.

Отже, Запорізький регіон має значний (і досить нереалізований) туристичний потенціал, а основним завданням держави та місцевої громади є реалізація цього потенціалу для потреб ближнього та подальшого майбутнього.

1. Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України: Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2009. – 400 с.
2. Любіцева О. О., Панкова Е. В., Стафійчук В. І. Туристичні ресурси України. Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с. іл., картосхеми С. 69-70)
3. Масляк П.О. Рекреаційна географія: навч. посіб. / П. О. Масляк. – К.: Знання, 2008. – 343 с. – с129-130.
4. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. У 3-х частинах: Підручник. – К.: Видавничий Дім «Києво-Могилянська академія» – Чернівці: Зелена Буковина, 1999. – 568 с. – С. 169, 257-258.
5. Смаль В.В. Туризм виробничої спадщини як продукт постіндустріальних трансформацій Географія та туризм: Науковий збірник / Ред. кол. Я. Б. Олійник (відп. ред.) та ін. – К.:Альтерпрес, 2010. – Вип. 9. – 190 с. – С. 27-33.
6. Статистичний щорічник України за 2008 рік. За ред. Осауленко О. Г., відп. за випуск Павленко Н. П. – К.: державне підприємство «Інформаційно-аналітичне агенство». – 2009. – с. – С. 495, 496, 501.
7. <http://www.zoda.gov.ua/article/1026/strategiya-rozvitku-zaporizkoji-oblasti.html>
8. <http://www.zoda.gov.ua/article/1199/zagalni-vidomosti.html>
9. <http://www.zp.ukrstat.gov.ua/content/view/2582/371/>
8. <http://www.mandria.ua/u/sights/133.html>
9. <http://ukrainaincognita.com/mista-ta-regiony/zaporizka-oblast>
10. <http://visitua.info/ukraine/174>